

Raadsvoorstel

Raad d.d.	19 december 2023	Portefeuillehouder	LKO
Commissie d.d.	5 december 2023	Opsteller	ngro01
B&W d.d.	14 november 2023	Zaaknr.	Z21000557

Onderwerp

Actualisatie erfgoedverordening en erfgoedkaarten gemeente Eersel

Voorstel

De raad voor te stellen:

1. *De Erfgoedverordening 2024 vast te stellen.*
2. *De geactualiseerde erfgoedkaarten (archeologie en cultuurhistorie) en bijbehorende bijlagen en kaarten vast te stellen, waarbij de belangrijkste wijzigingen zijn:*
 - *Een aanpassing van de archeologische verwachtingswaarden in verschillende gebieden, zowel verlaging als verhoging van deze waarden.*
 - *Toevoeging van één extra archeologische verwachtingswaarde, daar waar bewezen is dat er archeologische waarden in grond zitten.*
 - *Aanvulling van de beschrijving over cultuurhistorisch waardevolle gebieden en cultuurhistorische waarden.*
 - *Aanpassing van cultuurhistorische kaarten op basis daarvan.*

Inleiding/aanleiding

Cultureel erfgoed is een belangrijk onderdeel van onze leefomgeving. Ontwikkelingen in de leefomgeving hebben invloed op zichtbaar en onzichtbaar erfgoed in de gemeente. Gemeenten moeten in hun bestemmingsplan (onder de Omgevingswet: omgevingsplan) vastleggen hoe zij rekening houden met cultureel erfgoed. De basisprincipes van de wettelijke erfgoedzorg zijn in het gemeentelijke erfgoedbeleid van de gemeente Eersel verankerd in de vorm van de erfgoedkaarten van archeologie en cultuurhistorie uit 2012. Daarnaast heeft de gemeenteraad in 2017 ook de erfgoedverordening vastgesteld.

In dit raadsvoorstel komen twee losse zaken betreffende erfgoed samen, zowel een wettelijk verplichte wijziging van de Erfgoedverordening 2017 door de introductie van de Omgevingswet als een actualisatie van het huidige erfgoedkaarten.

De Omgevingswet treedt op 1 januari 2024 in werking. Deze wet heeft gevolgen voor de Erfgoedverordening 2017, omdat de Erfgoedverordening ook regels bevat over de fysieke leefomgeving. Met ingang van 1 januari 2024 moet de Erfgoedverordening technisch zijn aangepast aan de Omgevingswet. In verband daarmee heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) de wettelijke grondslagen, formele verwijzingen en enkele losse punten in het Model Erfgoedverordening geactualiseerd. Dit model wordt ook door de gemeente Eersel wordt gebruikt. Door het doorvoeren van de wijzigingen kan doorgewerkt worden met de Erfgoedverordening binnen het stelsel van de nieuwe Omgevingswet.

Tegelijkertijd liep reeds een proces van de actualisatie van de erfgoedkaarten. De huidige archeologische en cultuurhistorische waarden- en beleidskaarten uit 2012 zijn inmiddels verouderd. Nieuwe ontwikkelingen en inzichten vragen om een geactualiseerde kaart. Hiervoor heeft uw raad in 2019 ingestemd om vanaf 2020 een evaluatie en actualisatie van het erfgoedbeleid op te starten. Hiertoe behoorden een actualisatie van de erfgoedkaarten en bijbehorende informatie.

De belangrijkste vragen tijdens het actualisatieproces waren:

- a. of de erfgoedkaarten goed functioneren en of er aanpassingen nodig waren om het Eerselse erfgoed beter te beschermen.
- b. Daarnaast was het relevant om te kijken of onnodige druk kan worden verminderd en of financiële risico's voor de gemeente kunnen worden ingeperkt.

De conclusie was dat in het algemeen de kaarten goed functioneren in het ruimtelijk ordeningsproces, maar door nieuwe inzichten zijn op bepaalde gebieden aanpassingen nodig in verband met de nieuwste archeologische en cultuurhistorische inzichten. Voorbeelden zijn:

- Er is een nieuwe algemene studie verschenen over bewoningsgeschiedenis van Oost-Brabant die nieuwe inzichten geeft in waar mensen precies woonden.¹
- De heemkunde verenigingen hebben nieuwe studies verricht naar de Eerselse geschiedenis, onder andere bijvoorbeeld naar de mogelijke locatie van de zogenaamde Hertogenhofstad nabij de Sint Willibrorduskerk te Eersel.

De volgende aanpassingen zijn doorgevoerd bij de actualisatie van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart:

- Aanpassingen van contouren van de historische kernen op basis van kadastrale minuutplannen uit 1812-1832.
- Aanpassingen locaties met hoge, middelhoge en lage archeologische verwachting op de bepaalde gebieden. Sommige gebieden/ bodemtypen krijgen een hogere archeologische verwachting op basis van regionale bevindingen en sommige juist een lagere.
- Herziening verstoorde gebieden op de archeologische waardenkaart. Alle recent archeologische onderzochte gebieden worden als archeologievrij aangeduid.
- Toevoeging van één archeologische verwachtingswaarde. Dit betreft terreinen met een zeer hoge archeologische verwachtingswaarde. Dit zijn terrein waarvan het duidelijk is dat zich hier archeologische waarden bevinden door de eerder uitgevoerd onderzoek en/of door de aanwezigheid van resten van historische gebouwen, zoals de middeleeuwse kerkterreinen in de gemeente.

De volgende aanpassingen zijn opgeleverd bij de herziening van de cultuurhistorische waardenkaart en bijlagen:

- Aanvulling van het overzicht van waardevol cultureel erfgoed en aardkundige waarden in de gemeente Eersel met nieuwste (historische) informatie.
- Herziening omvang cultuurhistorisch zeer waardevolle gebieden.
- Toevoeging nieuwe inventarisatiekaarten van het fysieke, archeologische en historische landschap.

De voorliggende kaarten en bijlagen zijn hiervan het resultaat.

1. Herziene archeologische verwachtingen- en waardenkaart;
2. Herziene cultuurhistorische waardenkaart met daarop aangegeven de punten, lijnen en vlakken die een redelijk hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde bezitten, als ook de wettelijk beschermde rijks- en gemeentelijke monumenten.
3. Cultuurhistorische inventarisatiekaarten die bestaat uit het historische en het fysische landschap van de erfgoedkaart. Op de cultuurhistorische inventarisatiekaarten zijn de bekende cultuurhistorische objecten en gebieden aangegeven, ingedeeld naar thema;
4. Bijlagen met toelichting op de gevolgde werkwijze voor aanpassing van de erfgoedkaart en waardering van de diverse objecten en elementen

Wettelijk en/of beleidskader

- *Het Verdrag van Malta, ook wel het Verdrag van Valletta genoemd (1992).*

¹ Nederlandse Archeologische Rapporten (NAR) 61: Drieduizend jaar bewoningsgeschiedenis van oostelijk Noord-Brabant (<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2018/01/01/drieduizend-jaar-bewoningsgeschiedenis-van-oostelijk-noord-brabant-deel-1>)

- Erfgoedwet (2016).
- Erfgoedverordening gemeente Eersel (2017).
- Omgevingsvisie gemeente Eersel 2.0 (2022).
- Omgevingswet (2024).

Argumenten

1.1 *De huidige regels vervallen vanwege rechtswege*

De inwerkingtreding van de omgevingswet leidt er toe dat de Erfgoedverordening van de gemeente technisch moet worden aangepast, omdat deze regels over de fysieke leefomgeving bevat. Alle regels voor de fysieke leefomgeving moeten namelijk onder de Omgevingswet in het gemeentelijke omgevingsplan opgenomen worden. Het stelsel van aanwijzing van gemeentelijke (archeologische) monumenten en stads- en dorpsgezichten en de bepalingen rond bodemverstoring en onderzoek in archeologische monumenten of gebieden waarin archeologische vondsten of waarden worden verwacht wijzigen hierdoor. De regels over (archeologische) monumentenzorg in de herziene Erfgoedverordening maken bij inwerkingtreding van de Omgevingswet van rechtswege deel uit van het tijdelijk omgevingsplan.

1.2 *De VNG heeft een modelverordening opgesteld*

De VNG heeft een modelverordening opgesteld op basis van haar eerdere model, dat ook door de gemeente Eersel is gebruikt voor haar verordening uit 2017. Het door de VNG opgestelde model was en blijft waar nodig aangepast naar specifiek de situatie in de gemeente Eersel. De verordening 2024 heeft daardoor bepaalde zaken uit de verordening uit 2017 overgenomen met betrekking tot archeologie en cultuurhistorie om zo weinig mogelijk inhoudelijke wijzigingen qua beleid door te voeren.

1.3 *Het herzien van de erfgoedverordening 2017 is wettelijk verplicht en nodig om de huidige situatie te kunnen handhaven.*

Om het huidige gemeentelijke beleid en de gemeentelijke regelgeving ten aanzien van welstand, ruimtelijke kwaliteit en cultureel erfgoed na 1 januari 2024 voort te kunnen zetten onder de Omgevingswet moet naast de instelling van een gemeentelijke adviescommissie ook de erfgoedverordening worden aangepast om hun werkzaamheden te kunnen inkaderen. Hierdoor kan de nieuwe adviescommissie ook blijven adviseren over bouwplannen en andere zaken op verzoek van het college.

1.4 *De Omgevingswet en besluit kwaliteit leefomgeving vormen mede de basis*

De nieuwe verordening is mede gebaseerd op grond van artikel 17.9 van de omgevingswet, waarin de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit wordt ingesteld. Daarnaast moeten gemeenten in hun omgevingsplan rekening houden met het belang van het behoud van cultureel erfgoed. Dit volgt uit artikel 5.130 lid 1 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).

2.1 *De gemeente heeft een wettelijke zorgplicht voor haar cultureel erfgoed.*

Een update van de kaarten en bijbehorende regels voor de ingang van de omgevingswet is daarbij noodzakelijk.

2.2 *De meest actuele gegevens worden beschikbaar voor ontwikkelaars en bewoners.*

Dit heeft twee duidelijke voordelen. Enerzijds kunnen we hierdoor bijdragen aan de bouwversnelling door kennis over archeologische (verwachtings-)waarden als cultuurhistorische informatie zo vroeg als mogelijk in de planvorming en het ontwikkelproces mee te nemen. Anderzijds bieden we bewoners en vrijwilligers mogelijkheden om zich te verdiepen in het verleden van Eersel.

2.3 *Hierdoor wordt de basis gelegd voor de doorvertaling richting toekomstige omgevingsplannen en overig beleid.*

Op basis van de erfgoedverordening en de daarin genoemde beleidsklassen in combinatie met de archeologische waarden- en verwachtingen kan een nieuwe beleidskaart worden opgesteld die als onderlegger dient voor het omgevingsplan. Daardoor kunnen initiatiefnemers snel zien wat het vastgestelde beleid voor een plangebied is.

2.4 *Een actuele archeologische waarden- en verwachtingskaart vermindert het risico op zogenaamde toevalsvondsten.*

Archeologische waarden bevinden zich grotendeels in de bodem en zijn dus niet zichtbaar. Op basis van verwachtingsmodellen wordt een verwachting op de aanwezigheid van archeologische waarden opgesteld. Het kan zijn dat in een gebied zonder archeologische onderzoeksverplichting, tijdens bouw- en andere werkzaamheden toch een archeologische vondst wordt gedaan. Dan spreken, spreken we over een toevalsvondst. De kosten die verbonden zijn aan plaanpassing of onderzoek van de toevalsvondst, komen niet per sé voor rekening van de vergunninghouder. De gemeente zal de verantwoordelijkheid op zich dienen te nemen hoe verantwoord om te gaan met de vondst. Afhankelijk van hoe belangrijk de toevalsvondst is, kan dit resulteren in een archeologische begeleiding of opgraving met bijbehorende kosten voor de gemeente. Met de herziene archeologische waarden- en verwachtingskaart wordt de kans hierop vermindert.

2.5 *Een extra categorie archeologische verwachtingswaarde is nodig om de archeologische waarden beter te beschermen bij nieuwe initiatieven, als ook de mogelijkheid te bieden om desgewenst gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen na de introductie van de omgevingswet.*

De extra categorie betreft locaties waarvan we weten dat archeologische resten in de grond zitten, zoals bijvoorbeeld bij (voormalige) kerkterreinen. Door deze waarde vroeg mee te nemen in ruimtelijke ontwikkelingsprocessen, zorgen we ervoor dat deze unieke plekken binnen de gemeente Eersel zorgvuldig behandeld worden. Het is daarbij niet dat niets kan, maar dat er altijd een afweging gemaakt moet worden tussen behoud en verstoring van het begraven erfgoed

2.6 *De geactualiseerde kaarten en bijlagen bieden kansen tot benutting van het erfgoed voor Eersel.*

Allereerst biedt het integrale karakter van de omgevingsvisie kansen om vanuit het cultureel erfgoed opgaven uit andere sectoren met elkaar te verbinden. Erfgoed kan een brede, drijvende kracht zijn. Het verhaal van het verleden en de fysieke overblijfselen hiervan vormen namelijk het DNA van een gemeente. Met deze informatie kunnen afgewogen keuzes worden gemaakt om de identiteit en de kwaliteit van de leefomgeving te versterken (omgevingskwaliteit). Hierdoor kan onder andere het Kempisch wonen in een wereldregio, zoals geformuleerd in de omgevingsvisie, concreet worden gemaakt.

2.7 *Hierdoor sluit Eersel aan bij verschillende omringende gemeenten qua herziene archeologische verwachting.*

De ODZOB heeft voor verschillende gemeenten in de MRE-regio de erfgoedkaart opgesteld en/of herzien. De Kempengemeenten hebben hun erfgoedkaart ook door de ODZOB laten opstellen. Gemeenten zoals Laarbeek, Eindhoven, Oirschot, Nuenen hebben hun oudere erfgoedkaart laten herzien door de ODZOB. Zo is er in de regio een soortgelijke regionale systematiek ontstaan qua archeologische verwachting als qua cultuurhistorische waardering.

Alternatieven

Gelet op de bovenstaande argumenten wordt geen alternatief voorgesteld.

Risico's

- 2.1 *Planschade.* Door de erfgoedkaarten wordt deze verwachtingswaarden qua archeologie beter in kaart gebracht doordat meer bekend is hoe en waar in het verleden mensen woonden c.q. verbleven. De uiteindelijk vastgestelde erfgoedkaart moeten hun doorwerking krijgen in het omgevingsplan. Het is niet de verwachting dat dit tot veel bezwaren of planschadeclaims leidt. In de huidige bestemmingsplannen van onze gemeente is al rekening gehouden met de verplichtingen uit de Erfgoedwet ten aanzien van archeologie. De verschuivingen in archeologische verwachting hebben als doel het risico voor de initiatiefnemer als ook de gemeente op toevalsvondsten en vertragingen te verminderen. Daarnaast betekent een archeologische verwachting of waarde niet per direct een onderzoek, maar kan een planaanpassing ook leiden tot het afzien van archeologisch onderzoek.
- 2.2 *Toevalsvondsten.* De risico's hierop zijn naar verwachting minimaal. Bepaalde gebieden hebben een lagere archeologische verwachting gekregen, maar er zijn dan genoeg aanwijzingen dat sommige gebieden onaanvaardbaar waren voor menselijke bewoning en gebruik. Niettemin blijft er altijd een kans op toevalsvondsten in gebieden met een lager archeologische verwachting.

Financieel

De actualisatie is binnen de huidige begroting tot stand gekomen. Bij het uitvoeren van archeologisch onderzoek geldt het 'de veroorzaker betaalt'- principe'. De kosten liggen standaard bij de partij die de bodem gaat verstoren.

Communicatie/Participatie

Participatie. De geactualiseerde verwachtingen- en waardenkaart is tot stand gekomen in samenspraak en deels in co-creatie met onze erfgoedpartners. De kaart is allereerst opgesteld door de regio-archeoloog van de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB). De ODZOB heeft voor veel gemeenten in onze regio de archeologische verwachtingen- en waardenkaart opgesteld. Bij het opstellen van de kaart voor Eersel is, aangesloten bij de methodiek van werken bij het opstellen van de archeologische kaarten van onze buurgemeenten.

De Eerselse heemkundeverenigingen, de Acht zaligheden, de Hooge Dorpen, het Stinsels Archief en enkele vrijwilligers hebben input geleverd op de erfgoedkaarten, wat geresulteerd heeft in grote bijlagen die de kaarten onderbouwen. Iedere betrokken partij heeft bovendien daarna kunnen reageren op het concept. Hun input is verwerkt en foutieve of ontbrekende informatie werd aangepast.

Planning

Vanaf 1 januari 2024 geldt de nieuwe verordening als basis voor het Eerselse erfgoedbeleid.

De geactualiseerde erfgoedkaarten gelden na vaststelling door de gemeenteraad als het beleidskader voor het Omgevingsplan op basis van Omgevingswet.

Bijlagen

Als bijlage(n) bij dit voorstel behoren:

- Erfgoedverordening gemeente Eersel 2024 (Corsanummer 23.22032)
- Toelichting op de Erfgoedverordening gemeente Eersel 2024 (Corsanummer 23.22131)

- Bijlage 1 Cultuurhistorie uitgediept gemeente Eersel (corsanummer 23.20717)
- Bijlage 2 Catalogus Cultuurhistorische Inventarisatie Eersel (corsanummer 23.20714)
- Bijlage 3 Overzicht waardevol Cultureel Erfgoed Eersel (corsanummer 23.20715)
- Bijlage 4 Handleiding Archeologische Beleidskaart Eersel (corsanummer 23.20716)
- Kaartbijlage 1 Archeologische Verwachtingen en Waardenkaart Eersel (23.20761)
- Kaartbijlage 2 Cultuurhistorische Waardenkaart Eersel (corsanummer 23.20762)
- Kaartbijlage 3 Verstoringenkaart Eersel (corsanummer 23.20763)
- Kaartbijlage 4 Fysiek en archeologisch landschap Eersel (corsanummer 23.20764)
- Kaartbijlage 5 Erfgoedkaart Eersel thema's Historische bouwkunst, Landgoederen, Kerkelijk, Molens en divers (corsanummer 23.20765)
- Kaartbijlage 6 Erfgoedkaart Eersel thema's Infrastructuur, Gehuchten, Akker, Ontginningen en Beemden (corsanummer 23.20766)
- Kaartbijlage 7 Erfgoedkaart Eersel thema's Bos en Heide (corsanummer 23.20713)

Eersel, 19 december 2023

Burgemeester en wethouders van Eersel
secretaris

burgemeester

De heer ing. H.M.L. Offermans

De heer drs. W.A.C.M. Wouters

Raadsbesluit

R23.032

Onderwerp: Actualisatie erfgoedbeleid gemeente Eersel

De raad van de gemeente Eersel;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. 14 november 2023;

gehoord de beraadslaging in de commissievergadering van 5 december 2023;

b e s l u i t :

1. De Erfgoedverordening 2024 vast te stellen.
2. De geactualiseerde erfgoedkaarten 'Archeologische Verwachtingen en Waardenkaart Eersel' (Kaartbijlage 1) en 'Cultuurhistorische Waardenkaart Eersel' (Kaartbijlage 2) en bijbehorende bijlagen en kaarten vast te stellen, waarbij de belangrijkste wijzigingen zijn:
 - Een aanpassing van de archeologische verwachtingswaarden in verschillende gebieden, zowel verlaging als verhoging van deze waarden.
 - Toevoeging van één extra archeologische verwachtingswaarde, daar waar bewezen is dat er archeologische waarden in grond zitten.
 - Aanvulling van de beschrijving over cultuurhistorisch waardevolle gebieden en cultuurhistorische waarden.
 - Aanpassing van cultuurhistorische kaarten op basis daarvan.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 19 december 2023

De raad van de gemeente Eersel
de griffier,

de voorzitter,

J.W.G. van Bree

drs. W.A.C.M. Wouters